

NYELVTÖRTÉNETI ADATOK

Wittnyédy István levele Kövesdi Pálnak

Az alább közölt levél Wittnyédy István leveleskönyvéből való, amelyet az MTA kéziratára őriz. (A leveleskönyvre KOVÁCS SÁNDOR IVÁN hívta fel a figyelmemet még egyetemista koromban Zrínyi-szemináriumán. Jelzete: MTA Kt K-83./I. 542—44.) Wittnyédy a XVII. század egyik rendkívüli alakja, aki evangélikus létére megbecsült „főemberszolgája” a katolikus Zrínyinek, soproni polgárként kulcsfigurája a Wesselényi-féle főrendi összeesküvésnek, és egy zömében német-ajkú városban már 1664-ben a magyar nyelvhasználat fontosságát hangsúlyozza.

Leveleskönyve 1647—1664 közötti leveleket tartalmaz, amelyeknek kisebb részét — azt is töredékesen és XIX. századi helyesírással — közölte FABÓ ANDRÁS a Magyar Történelmi Társ 15. számában, 1871-ben. Történészként elsősorban a korabeli főurakkal való levélváltásából válogatott, így például az alábbi levél is kimaradt kiadásából, ami pedig egy apró, de érdekes tudománytörténeti adalékkal szolgál az utókornak.

A levél címzettje nem akárki, hanem az a Kövesdi Pál, akinek 1686-ban, Lőcsén nyelvtan-könyve jelent meg „Elementa Linguae Hungaricae” címmel (CorpGr. [kiadta: TOLDY FERENC. Pest, 1866.] 549—84). A Szenczi Molnár Albert nyelvtanából merítő Kövesdi saját, az oktatást segítő kis nyelvtanát a soproni evangélikus magyar gimnázium tanáraként készíthette. (MÜLLNER MÁTYÁS, A soproni evangélikus főtanoda története. Sopron, 1857.) 1659 és 1664 között volt a liceum rektora. (SZATHMÁRI ISTVÁN, Régi nyelvtanaink és egységesülő irodalmi nyelvünk. Bp., Akadémiai Kiadó, 1968. 339.) A levél az iskolamester soproni meghívásáról szól. Kiderül, hogy éppen Wittnyédy a közvetítő személy, ő ajánlja a „Nemes Tanács” figyelmébe a tehetséges, Wittenbergben akadémiai fokozatot szerzett Kövesdit.

Megtudhatjuk a levélből, hogy 250 forintot kap fizetesként, és mellette természetben: gabonát, fát, bort, házat, kertet, sőt útiköltségét is fedezi.

Eddig csak azt tudtuk Kövesdiről, hogy Sopronban halt meg, születési helye ismeretlen volt. A levél tanúsága szerint soproni születésű vagy Sopron környéki lehetett, mivel Wittnyédy azt írja: „földünk gyümölcse lévén” különösen számít rá.

SZATHMÁRI ISTVÁN hívta fel a figyelmet Kövesdi nyelvtanának a nyugat-dunántúli nyelvjárást tükröző példáira. „Tehát olyan grammatikát, amelyet Sopronban idegennek, az ottani normától nagyon elütőnek érezhettek volna, nem írhatott.” (I. m. 359.) Wittnyédy leveléből most már tudjuk, hogy nem a diákjai kedvéért, tudatosan alakítja át Szenczi példáit (pl. *lölki, folyhő, kirem, emlizezem, lefekünnyi, oroszlány, tikfiat* stb.), hanem saját (nyugati) nyelvjárása, saját „szája íze” szerint fogalmaz (ami történetesen egybeesett a soproni regionális normával).

Hogy maga a levélíró (és/vagy a másoló) mennyire követi ezt a helyi normát, azt egy nagyobb dolgozat keretében szeretném tárgyalni.

Kövesdy Pal Uram[na]k

Kegk szeretettel Szolgalo io akarioia, minden dolgai|| ban szerenczes és kéuant előmenetelt szübül keuan: |

Igen kesön iuta kezemhez nékem irt kegk leuele, mellyet igen ked|| uessen és örömmel uettem s oluastam, hogy későbben adok valaszt | az postak bizontalansaganak tulaydonicza. Közlöttem az kgd | leulet az it ualo Nemes Tanaczal, eö kegmeK igen contentusok | az kegk io ayanlasual, az mint az eö kgmek maga leuelébül | megh lattia. Nem tudom irtam uolt kegk fizetése felöl, uagý | nem, ime most, az ö kegmeK io teczesebül irom, hogy kesz penz | fizetése leszen kegk, ket szaz ötuen forint it ualo penz, gabo|| naia valahaný köböl, bora ualahany ako, faia, valahany öl, | szallasa, egý kis kerte, s ezt azért ily böuen, hogy kegk ingyen | fogia tanitani

tanétuanyit collegara ninczen ö kegmek szüksé|| ghe, miuel io emberséges Iffiu ember uagyon, az ky iol tanettia | discipulusit. Eö kegmek az mit fogh Kd költeny megh adgiak, | az vizek föl nyilván, czak Rosenbergigh iöiön kgd, ot szalra [’hajó, tutaj’] | üluén, Galgoczych ala iöhet, ot szekerezt fogaduan Posonigh, | ha pedigh amaz embereckel lehetne io commoditasa kegk, azt | kegdre hadgyuk, Posombul tudosetuan bennünk ot letelérül, | érette küldenek ö kegmek kegdnek. Miuel pedigh az kd | szemeliere szükségünk vagyon, nem akaruan semmy uttal ot to|| uab maradni. Nagy szeretettel kérem kegdet edes fraterem, | maga io ayanlása szerint maturallia ügy otben való dolgait, | lehessen it okuetetlen húsuét napiara. Vgy nagyön volna ot|| tis szükségk kegdre, de it nagyob s kegdnekis nagyob köteles|| sége hozzank, földünk gyömolczö léuén mint oda az hol vagyon. | Ittis Istennek és Anyaszentegyhazának szolgál s nagy haszon|| ual, el hittem megh nem fogiatkoztattia az Nemes tanaczot | kgd felöl való expectatioiaban, magatis ayanlasanak be nem | tellieséteseiben. Ezek utan hogy kget mentül hamarab io eges|| séghben lassa, szübül keuannia szolgálalo io akarioia.

Soprony 3 Febr- 1659

BÁNKI JUDIT